

Kees Pley,

de zwemmende speerwerper

Inleiding

Op een lijst met de top 100 atleten van de wereld per discipline in het jaar 1940, komen twee Nederlandse speerwerpers voor: Nico Lutkeveld en Kees Pley. De naam van Lutkeveld komt vanaf het midden van de jaren dertig tot begin jaren vijftig vaak voor op Nederlandse overzichten met records, kampioenschappen en ranglijsten. De naam van Kees Pley komt slechts twee jaar voor in Nederlandse wedstrijduitslagen. De vraag komt dan meteen op hoe het mogelijk is dat iemand die weinig voorgeschiedenis in de atletiek lijkt te hebben, toch voorkomt op een wereldranglijst? Het antwoord op die vraag ligt voor een groot deel in Indië.

Nederlandsch Oost Indië

Kees Pley is geboren in Weltevreden, een buitenwijk van Batavia, op 1 april 1920. Zijn vader is elektro-technisch ingenieur en heeft een hoge baan bij de Nederlandsch-Indische Gas-Maatschappij (NIGM). In 1932 gaat Kees studeren aan het Bataviaasch Lyceum. Zijn eerste sportieve activiteiten die de dagbladen halen levert Kees in het zwembad. In augustus 1935, hij is dan vijftien jaar oud, zwemt hij mee in de estafetteploeg 5x50m vrije slag van zijn zwemvereniging Triton, die in het Tjikini bad in Weltevreden een Nederlands en een Indisch record zwemt.

Tijdens de gymnastieklessen op de HBS komt Kees in aanraking met atletiek en daar blijkt hij over een 'snelle arm' te beschikken. Hij kan de speer een eind van zich afwerpen. In augustus 1936 doet hij mee aan de grote atletiekwedstrijden op de Paser Gambir feesten ter gelegenheid van de verjaardag van koningin Wilhelmina. De zestienjarige werpt de herenspeer 48,34 m. ver. Een jaar later verbetert hij op de voorwedstrijden van deze spelen het Indisch record van de voormalig olympische tienkamper Harry de Keyser. Hij brengt diens record van 52,84 m. op 59,17 m. Ter vergelijking: het Nederlands record speerwerpen voor junioren staat in 1940 op 54,78 m. met een speer van 600 gram en in 1949 op 55,46 m. met een speer van 700 gram. Twee weken later op de echte Paser Gambir wedstrijden wint hij het speerwerpen met 55,43 m. voor J. Boon en Harry de Keyser.

De hoofdsport voor Kees blijft zwemmen, waarvoor de omstandigheden in Indië beter zijn dan voor atletiek. In de buurt waar hij woont, Weltevreden, ligt een prachtig zwembad met drie zwemverenigingen. De gang naar een zwembad is alleen al ter afkoeling een gewoonte. Voor de atletieksport is het klimaat in Indië minder gunstig. De Nederlandse kolonisten hebben nooit veel gevoeld voor de atletiek. Het waren de Engelsen aan het einde van de negentiende eeuw die de atletieksport in Indië introduceerden. De atletieksport wordt vooral beoefend op middelbare scholen en door militairen.

'Kenners' en aanhangers van beide sporten dichten Kees een grote toekomst in een van de sporten toe, onder de voorwaarde dat hij de andere sport opgeeft. Dat is voor Kees geen optie.

In juni 1938 slaagt hij voor zijn eindexamen HBS-B, waarna hij in augustus met de boot naar Nederland reist om in Leiden Indologie te gaan studeren.

Leiden 1938-1939

Begin november 1938 verneemt Kees uit de dagbladen dat hij opnieuw recordhouder is. De Koninklijke Nederlandsche Zwembond (KNZB) erkent als Nederlands record de tijd die Kees in Indië met Triton op 31 juli heeft gezwommen op de 5x50m vrije slag. Met deze erkenning voert de KNZB een soepeler beleid dan de Koninklijke Nederlandsche Athletiek Unie (KNAU). De KNAU houdt de atletiek in de koloniën op afstand. Voor wat daar gebeurt, neemt men in Nederland geen verantwoordelijkheid, een houding die teruggaat naar het begin van de unie. Het heeft bijvoorbeeld lang geduurd voordat de atletiekunie records erkende door Nederlanders in het buitenland gemaakt.

De betere omstandigheden voor de zwemsport in Indië, komen goed tot uiting op de interlandwedstrijd Nederland - Indië op zondag 20 november 1938 in Den Haag. Nederland wint met 95 tegen 87 punten. Kees mag meedoen met de Indische ploeg en zwemt met de estafetteploeg 10x100m vrije slag naar een overwinning voor Indië.

Na aankomst in Nederland is Kees lid geworden van de Haagsche Zwem- en Polo Club (HZenPC), waar hij zwemt en waterpolo speelt. Dat laatste zo goed zelfs dat hij in april 1939 wordt opgenomen in de trainingselectie voor de Nederlandse ploeg.

Ook wordt hij lid van de vereniging Athletiek Vriendenkring Holland in Leiden. Met zijn 19 jaar is hij nu volgens de regels van de bond senior. De atletiekunie raakt op de hoogte van zijn prestaties in Indië en selecteert hem voor enkele invitatiwedstrijden. Op zijn eerste wedstrijd met een studententeam in Brussel op 30 april werpt hij niet goed. Met 46,99 m. wordt hij derde. Hij revancheert zich twee weken later op de studentenkampioenschappen in Amsterdam, door met 52,05 m. het studentenrecord te verbeteren. Een week later werpt hij in Den Haag tijdens de openingswedstrijden van de atletiekbaan aan de Laan van Poot nog verder, ongeveer 55 meter. De afstand kan door omstandigheden niet officieel worden gemeten. Daarmee behoort hij in één klap bij de beste Nederlandse speerwerpers.

Een blessure houdt hem daarna lange tijd van de atletiekbaan en hij keert weer terug op 27 augustus voor de finale om de Prins Hendrik-beker in Amsterdam. Achter Nederlands beste werper Nico Lutkeveld wordt hij tweede met 54,57 m. Met zijn 55 meter uit Den Haag staat hij in 1939 zesde op de Nederlandse ranglijst.

Het eerste oorlogsjaar 1940

Met grote regelmaat zijn in de wintermaanden in de dagbladen uitslagen van Kees te lezen geleverd in het zwembad. Hij speelt met zijn club HZenPC in de winterwaterpolocompetitie en zwemt regelmatig de 100m vrije slag. In het laatste weekeinde voor de bezetting wordt Kees met zijn vereniging tweede in dit waterpolokampioenschap.

In de eerste twee maanden van de bezetting wordt er weinig gesport. De atletiektrainingen komen na twee weken weer op gang en de eerste wedstrijden beginnen in de loop van juni.

Op de wedstrijden om de PH-beker op 7 juli werpt Kees vanuit het niets de speer 61 m. ver. Met deze prestatie zal hij zich in 1940 bij de beste 100 werpers van de wereld scharen.

Ook in het zwembad zijn de wedstrijden weer begonnen. Een week na zijn geweldige speerworp verbetert HZenPC met Kees het Nederlands record 10x100m vrije slag.

Zwemmen en atletiek wisselen nu stuivertje, op het absurde af. Twee weken na zijn zwemrecord scoort hij opnieuw een record. Nu een nieuw studentenrecord speerwerpen met 53,98 m.¹ Dat is op zaterdag 27 juli in Utrecht. Daags daarna verbetert hij met zijn zwemvereniging weer het Nederlands record 10x100m vrije slag, nu naar 10:53.4. Een poging een week later om het record 4x200m vrije slag te verbeteren mislukt.

In augustus doet hij mee aan twee Nederlandse kampioenschappen. In het weekeind van 11 en 12 augustus verovert hij een tweede plaats op de atletiekkampioenschappen bij het speerwerpen. Achter Nico Lutkeveld met 58,80 m. gaat de speer van Kees naar 56,06 m. Het weekeind daarop zwemt hij met de besten van Nederland in de finale 100m vrije slag.

De wens van de atletiekunie om in iedere grote plaats in Nederland over een sintelbaan te beschikken, gaat voor Leiden in vervulling op zaterdag 7 september. Op de openingswedstrijden wint Kees het speerwerpen met 56,61 m. Het zal zijn laatste atletiekwedstrijd zijn.

Alle aandacht gaat vanaf nu uit naar waterpolo. Op zondag 29 september speelt HZenPC de tweede wedstrijd om het kampioenschap tegen Het Y. Vooraf staat een vraagteken achter de deelname van Kees. Hij heeft een voetblessure. De hoop dat hij toch kan spelen wordt niet gehonoreerd en door een gelijkspel wordt Het Y kampioen. Jammer, want in december, met Kees weer van de partij, bezorgt HZenPC met 2 - 6 Het Y een forse thuisnederlaag. Het zwemjaar wordt uitgeluid met een daverende verbetering van het record 10x100m vrije slag. Op de laatste zondag van 1940 halen de Hagenaars 7 1/2 seconden van hun record af en brengen het op 10:45.9.

Afscheid van de atletiek 1941

Na het succesvolle atletiekjaar 1940 is het gedaan met de atletiek. De naam van Kees komt niet meer voor in de atletiekuitslagen. Het is niet duidelijk wat hem weghoudt van de atletiekvelden.

Het dagblad *De Telegraaf* schrijft aan het begin van het seizoen 1941 over Kees:

'[...] qua aanleg de beste speerwerper dien wij ooit hadden, doch hij wijdde zich tot nu toe niet met voldoende overgave aan dit nummer.'

In een beschouwing over de finale van de PH-beker schrijft het *Algemeen Handelsblad* over een 'speerarm' als argument waardoor Kees niet kan deelnemen. Die 'speerarm' weerhoudt hem niet om voluit waterpolo te spelen.

Afscheid van zwemmen en waterpolo 1942

Het jaar 1941 staat voor Kees wat sport betreft geheel in het teken van zwemmen en vooral waterpolo. Opnieuw eindigen HZenPC en Het Y gelijk in de wintercompetitie. De

¹De Nationale Technische Commissie (NTC) van de KNAU vermeldt in het jaarverslag 54,14 m. Dat moet een fout zijn. De verslagen van deze wedstrijd in de dagbladen en in *De Athletiekwereld* en in het jaarverslag van de Commissie Studenten Athletiek geven 53,98 m.

beslissingswedstrijd, volgens sommige waarnemers een tam spelletje, wordt gewonnen door HZenPC met 3 tegen 1.

In augustus is het weer raak. De club van Kees verslaat in de kampioenswedstrijd UZC uit Utrecht met 3-2 en wint ook de zomercompetitie.

Ondertussen studeert Kees nog steeds aan de universiteit van Leiden, waar sinds de bezetting het een en ander is gebeurd. Op 26 november 1940 sprak hoogleraar Cleveringa zijn rede uit, waarin hij protesteerde tegen de maatregel van de bezetter om Joodse hoogleraren en docenten van de universiteiten te weigeren. Hierop gingen de Leidse studenten in staking, waarna als tegenmaatregel de bezetter de universiteit sloot. Van april tot eind november 1941 werd tijdelijk toegestaan om tentamens en examens af te leggen. Kees maakt gebruik van deze mogelijkheid en slaagt in september voor zijn kandidaatsexamen Indologie. De bezetter sluit daarna in november 1941 opnieuw de universiteit, waardoor Kees 'werkloos' wordt. Een gevaarlijke status, want de bezetter heeft in Duitsland arbeidskrachten nodig.

De rest van 1941 tot en met september 1942 komt Kees nog geregeld in het nieuws met zijn club HZenPC. Opnieuw wordt HZenPC Nederlands kampioen waterpolo, nu tegen HPC uit Heemstede. De foto die begin september in de bladen verschijnt waarop het zevental van HZenPC is te zien, is het laatste wat van Kees op sportief gebied wordt vernomen.



HZenPC kampioen van Nederland waterpolo 1942. Kees Pley zit vooraan rechts.

Bron De Telegraaf, 31 augustus 1942.

Het zwemmen en waterpolo gaat in Nederland gewoon door, zonder de vermelding van de naam van Kees Pley. Ook niet op de jubileumwedstrijden van HZenPC in januari 1943. Zijn afwezigheid op wedstrijden wordt ook niet meer vermeld, zoals vroeger veel voorkwam. Kees lijkt van de aardbodem verdwenen.

Kampen Vught en Dachau

De eerstvolgende keer dat de naam van Kees weer opduikt, is in het dagblad *Trouw*, dat op 19 mei 1945 een lijst publiceert van Nederlandse gevangenen die het concentratiekamp Dachau hebben overleefd. Uit een document van het concentratiekamp Vught blijkt dat hij daar op 3 februari 1944 is binnengebracht. Hij is gearresteerd vanwege betrokkenheid bij de Ordedienst, een illegale organisatie. Op 24 mei wordt hij overgebracht naar concentratiekamp Dachau. In dit kamp draagt hij op zijn kleding een rode driehoek, die aangeeft dat hij een politieke gevangene is. Het kamp wordt op 29 april 1945 door Amerikaanse troepen bevrijd. In de loop van mei keren de Nederlandse gevangenen terug naar ons land.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	—	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z							
Naam															Voornamen										Benaming	Nummer	Blok	Ontleend aan:				
Pley															Cornelis A.B.										Sch.	8890	19	RMK.179				
Woonplaats															Geboorteplaats										Dag	Maand	Jaar					
v Leiden Vreeswijkstr. 6															Batavia										1	April	1920	KKA				
Aantekeningen																									Dag	Maand	Jaar					
Binnengekomen:																									3	Febr.	1944	RMK.179				
Op transport naar Dachau																									24	Mei	1944	RMK. 212				
Werkzaam Philips.																									12	Febr.	1944	Ph. DDD 114				
Naar Buitencomm.: Hoerdijk																									23	Febr.	1944	BBB 996				
Trouw van Buitencomm.: Hoerdijk																												BBB 1004				
Grund der Sch.h.: Org.Ordedienst																												DDD 0023				

*Persoonskaart Kees Pley in kamp Vught.
Bron Arolson Archieven.*

Terug naar Indië

Na de verschrikkingen van Dachau te hebben overleefd, komt Kees terug naar Nederland. Hij maakt zijn studie Economische Indologie af aan de universiteit van Leiden in juni 1946. Kort daarop krijgt hij een baan bij het binnenlands bestuur in Indië. Daar bezet hij diverse posten, waaraan een einde komt door de overdracht van de soevereiniteit aan Indonesië in december 1949.

Dertien jaar later raakt hij opnieuw zijn baan kwijt, hij werkt er zelf aan mee. Als bestuursambtenaar is hij in 1962 betrokken bij de overdracht van de soevereiniteit over Nederlands Nieuw-Guinea aan Indonesië. Daarna is hij werkzaam in Papoea-Nieuw-Guinea. Kees Pley overlijdt in Nederland op 31 mei 2006.

Bronnen

- Databank Delpher, met kranten en tijdschriften
- Databank van Erfgoed Leiden en omstreken, met kranten en personen
- Richard Hymans, *1940 World Men List*
- *De Athletiekwereld*, bondsblad van de Koninklijke Nederlandsche Athletiek Unie
- *Zwemkroniek*, bondsblad van de Koninklijke Nederlandsche Zwem Bond
- Arolson archieven, met informatie over de kampen Vught en Dachau
- Verzets Museum, met informatie over kamp Dachau
- Nationaal archief, met o.a. informatie over aanstelling in Indië en overdrachten
soevereiniteit aan Indonesië

© Paul van Gool, 18 juli 2019

Aangepast 6 mei 2025